

KUR'AN İLİMLERİ VE TEFSİR METODOLOJİSİ AÇISINDAN RİSALE-İ NUR

Prof. Dr. Muhammed ÇELİK

Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
DOI: 10.31120/katre.2018.58

Özet

Bediüzzaman Said Nursi'nin bir iki istisnaıyla Türkçe kaleme aldığı ve "Risale-i Nur" adını verdiği eserinin orijinal olup sahih İslami bilgiler ihtiva ettiği, alanının yetkinleri tarafından tescil edilmiştir. Bununla beraber, adı geçen eserlerin, bhusus Tefsir ilmi nokta-i nazarından yeterince ele alındığı söylenemez. "Ruhi idrakle telif edildiği" tespitine yer verilen bu eserlerin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından neşredilmesi, onlara olan ilgiyi daha canlı hale getirmiştir. Bu yazıda, Risale-i Nur'da Kur'an ilimlerine yaklaşım tarzı üzerinde durmaya çalışacağız. Eserde Kur'an'ın mahiyeti, i'cazı, müteşabihî, tekrarı, kıssa ve meselleri gibi alanın temel konuları en can alıcı noktaları açısından ve tam bir vukufiyetle ele alınıp incelenmiştir. Müellif, bütün bu açılardan, Kur'an ilimlerinin dayanağı olan Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu (i'caz) ispatla kapı aralamaya çalışmaktadır. Altı çizilmesi gereken en önemli hususlardan biri, eserinde her vesile ile bir müminin bu meselelerden çıkaracağı hisseyi ön plana vermesidir.

Anahtar Kelimeler: Said Nursi, Risale-i Nur, Tefsir, Kur'an İlimleri, Kur'an'ın i'cazı.

Risale-i Nur in terms of Qur'anic Sciences and Exegesis Methodology

Abstract

It has been attested by authorities in its field that the work authored by Bediüzzaman Said Nursi in Turkish language with one or two exceptions and called

Risale-i Nur is original and includes authentic Islamic knowledge. On the other hand, it cannot be said that the work has been analysed sufficiently especially in terms of the science of exegesis. The printing of these works -stated to have been “authored with spiritual realisation”- by the Turkish Presidency of Religious Affairs has enlivened the interest to them. In this paper it has been aimed to address approach to Qur’anic Sciences in the Risale-i Nur. In the work the most fundamental topics such as Qur’an’s essence, miraculousness, metaphors, repetitions, stories and anecdotes have been analysed from its vital points and with full authority. The author from all these perspectives tries to prove that the Qur’an which is the basis of Qur’anic sciences is the word of Allah (miracle). One of the most important qualities is that in his work he highlights the lessons for a believer in these matters at every opportunity.

Keywords: Said Nursi, Risale-i Nur, exegesis, Qur’anic Sciences, Qur’an’s miraculousness

Giriş

Bediüzzaman Said Nursi (1877-1960)’nin “Risale-i Nur” adını verdiği¹ eser, Türkiye’de ve İslâm dünyasında geniş bir okuyucu kesimi tarafından takip edilmektedir. Risale-i Nur, telifinden itibaren özellikle İslami İlimleri tahsil etmiş olanlar nezdinde dikkat çekmiş, okunup incelenmiş, neticede bu eserin orijinal olduğu ve sahih İslami bilgiler ihtiva ettiği alanın otoriteleri tarafından rapor edilmiştir.

Eserini “ruhi idrak” ile telif eden² Bediüzzaman Said Nursi, İslam dinine panoramik bakabilmiş, bu bakış sayesinde en temel, en nazik meseleleri ele almasına rağmen çelişkiye düşmemiştir. Mamafih mezkûr eserin, ilmi ve akademik muhitlerde hak ettiği yeri aldığını söylemek güçtür. Bu itibarla, bahusus Kur’ân ilimleri açısından incelenmesine olan ihtiyaç sürmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın, adı geçen eserlerden *İşaratu’l-İcaz*’ı neşretmesi (2014) ve sırada diğerlerinin olduğu bilgisini kamuoyu ile paylaşması konuyu yeniden gündeme getirmiştir. Biz, bir makale çerçevesinde *Risale-i Nur*’un Tefsir Usulü veya Kur’an ilimleri açısından hususiyetleri üzerinde durmaya çalışacağız.

1 Bediüzzaman Said Nursi, *Risale-i Nur Külliyyatı*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1996, I, 833 (Şualar, Birinci Şua, İkinci Sual).

2 Said Ramadan el-Bûti, *el-İdraku’r-Rûhi Beyne’t-Tasavvuf ve’n-Nursi*, İstanbul, 2005, (Çalıştay Notları), 3 vd.

Klasik tefsir kitaplarında Tefsir Usulü ile ilgili meseleler, tefsirin mukaddimesinde ele alınır. Risale-i Nur'da ise Tefsir Usulü veya Ulumu'l-Kur'ân disipliniyle, tefsir uygulamaları veya tefsir pratiği ayrı ayrı değil iç içe işlenmiş, bu çerçevede daha çok muhatabın alacağı hisse ön plana verilmiştir.

Kur'ân'ı Tarifi, Hz. Peygamber'in Beşer Olarak Vahiy Alışını İzahı

Risale-i Nur Müellifinin Kur'ân'a bakışı, yaptığı kapsamlı tarifte görülmektedir.

a. Kur'ân'ı tarifi

Özetlemeye çalışarak sunacağımız bu tarif, Kur'ân'ın i'cazı ile ilgili bir metin olan Yirmi Beşinci Sözün başında yer almaktadır. Şerh edildiği takdirde bir kitap muhtevasında olan tarif şu soruyla başlar: Kur'ân nedir, tarifi nasıldır?

Kur'ân, şu büyük kainat kitabının ezeli bir tercümesi, görünmeyen (gayb) âlemin ve görünen kitabının müfessiri, zeminde ve gökte gizli İlâhi isimlerin manevi hazinelerini keşfeden, hadiselerin satırları altında saklı hakikatlerin anahtarı, şu İslâmiyet manevi âleminin güneşi, temeli, hendesesi; uhrevi âlemlerin mukaddes haritası, insanlık âleminin mürebbsi, büyük insanlık olan İslâmiyet'in su ve ışığı, insanlığı saadete sevk eden hakiki mürşidi ve hidayet edicisi, insana hem bir kanun kitabı, hem bir dua kitabı, hem bir hikmet kitabı, hem bir ubudiyet kitabı, hem bir emir ve davet kitabı, hem bir zikir kitabı, hem bir fikir kitabı, hem bütün insanların bütün manevi ihtiyaçlarına kaynak olacak çok kitapları içeren tek, câmi, mukaddes bir kütüphane hükmünde semavi bir kitaptır.³

Bu tarifini şöyle tamamlar: Kur'ân bütün âlemlerin Rabbi itibarıyla Allah'ın kelâmıdır; bütün göklerin ve arzın Yaratıcısı namına bir hitaptır; hem mutlak rububiyet cihetinde karşılıklı bir konuşma, ezeli bir hutbedir. Ulûhiyetin azamet ve haşmetinden dolayı, başlarında bazen şifre bulunan bir haberleşme mecmuasıdır. Kur'ân, değişik asırlarda gelen bütün Peygamberlerin kitaplarını ana hatlarıyla içine alan, altı ciheti parlak, evham ve şüphelerden arı duru, istinat noktası semavi vahiy, hedefi ve gayesi ebedi saadet; içi halis hidayet, üstü iman nurları, altı delil ve burhan, sağ kalb ve vicdanın teslimi, solu akıl ve izanın teshiri, meyvesi Rahman'ın rahmeti ve cennet, makamı ve rağbet görmesi, sadık bir sezgi ile melek, ins ve cinnin kabul ettiği semavi bir kitaptır.⁴

3 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 161-162 (Sözler, Yirmi Beşinci Söz).

4 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 161-162 (Sözler, Yirmi Beşinci Söz).

Mamafih hemen bütün Tefsir Usulü kaynaklarında yer aldığı üzere, Kur'ân'ın bir kısmının öbürünü tefsir ettiğini şöyle kaydeder: “Kitab-ı Mu'cizu'l-Beyanı tasdik eden O'nun i'cazıdır. Müfessiri eczasıdır, mânâsı içindedir.”⁵ Nitekim Kur'ân'ın Kur'ân'la tefsirinin en üstün tefsir olduğu ittifakla kabul edilmektedir.⁶ Buna işaret eden ayetler mevcuttur (Bkz. Kıyâmet, 75/18-19; Âli İmrân, 3/138). Bu iki ayet, Kur'ân'ın kendisini beyan ve tefsir edip açıkladığını göstermektedir. Bu itibarla, istisnasız bütün müfessirler tefsire, ayeti öteki ayetlerle tefsirle başladılar. Günümüzde yaygın olan “Konulu Tefsir” usulü ile hazırlanan çalışmalar, ele alınan mevzu hakkındaki bütün ayetlerin bir araya getirilip incelenmesiyle yapıldığı bilinmektedir.⁷

b. Hz. Peygamber'in beşer olarak vahiy alışı izahı

Allah Teâla ile insan arasında ontolojik ayrıklık olmadığından, insanın hemcinsi bir “resul”ü, mesajı için görevlendirmesi tabiidir. Ancak müşriklerin en belirgin itirazları bu yönde olmuştur. “İnsanlara doğruluk rehberi geldiği zaman inanmalarına engel olan, sadece: ‘Allah, resul olarak bir insan mı gönderdi?’ demiş olmalarıdır. De ki: Yeryüzünde yerleşip dolaşanlar melek olsalardı, Biz de onlara gökten resul olarak melek gönderirdik” (İsrâ, 17/94-95). Nübüvvet konusundaki sünnetullah icabı Kur'ân da, insan bir elçi olan Hz. Muhammed (asm) aracılığıyla beşere bildirilmiştir. Bundan dolayı, Bediüzzaman Said Nursi'nin, Hz. Peygamber'in, diğer peygamberler gibi beşeriyetine rağmen nübüvveti mazhariyetini izahı, Kur'ân'ı tarifi gibi oldukça kapsamlı, aynı zamanda ikna edicidir. Şöyle ki:

Madem her insan cüz'ilik ve süflilikten arınarak en yüksek bir külli makama çıkıp, o Hakim'in külli hitabına bizzat muhatap olamıyor. Elbette, insanlar içinde bazı hususi fertler o vazife ile görevlendirilmiş olacaktırlar ki, iki açıdan münasebeti bulunsun: Hem insan olmalı ki insanlara muallim olsun; hem ruhen gayet ulvi olmalı ki doğrudan doğruya hitaba mazhar olsun.”⁸ Bu Resul'ün mazhar olduğu vahyin anlamlarına, öteki insanlardan daha iyi vakıf olması da icap etmektedir. “Biz sana Kitab'ı gerçek ile indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği biçimde hüküm veresin. (..)” (Nisâ, 4/105).

2. Tefsirde sahih hadislerle yetinmek

Sünnetin teşri açısından Kur'ân'ı tamamladığı, ibadetlerin yapılış tarzını göster-

5 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1989 (Muhakemat).

6 Muhammed eş-Şinkîti, *Advâu'l-Beyân fi't-Tefsiri'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1417/1996, I, 30.

7 Bkz. Dr. Abdussettar F. Saïd, *el-Medhal ile't-Tefsiri'l-Mevdûi*, el-Kâhire, 1406/1986, 56.

8 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 257 (Sözler, Otuz Birinci Söz, İkinci Esas).

diği bilinmektedir. Bu itibarla, tefsirin en önemli kaynaklarının başında hadisler gelmektedir. Hadisler konusunda biri ifrat, öbürü tefrit iki yöneliş olduğunu görüyoruz. Bediüzzaman Said Nursi, birçok âlim gibi, Kur’ân tefsirinde sahih hadisle yetinmek gerektiğini, bundan ileri gitmenin ifrat ve tefrite düşmenin yanlış olduğunu bir nevi İslami ilimler usul kitabı olan *Muhâkemat*’ta açıkça belirtir: İlahi ihsandan fazla ihsan, ihsan değildir. Bir hakikat tanesi, bir harman hayali şeylerden üstündür. İhsan-ı İlahi ile tavsifte kanaat etmek farzdır. Cemiyete dâhil olanın, cemiyetin nizamını ihlâl etmemesi gerekir. Bir şeyin şerefi neslinde değildir, zatındadır. Bir şeyin aslını gösteren semeresidir. Birinin malına, kıymetli de olsa başka mal karışırsa malını kıymetsiz ettiği gibi, el konulmasına dahi sebep olur. Şimdi bu noktalara istinaden derim ki: *Terğîb* veya *terhib* için avamca bir tarzda terviç ve teşvikle bazı mevzu hadisleri İbn Abbas gibi zatlara isnat etmek büyük bir cehalettir. Evet, hak müstağnidir. Hakikat ise, zengindir. Kalpleri aydınlatmak için ziyaları kâfidir. Kur’ân’ın müfessiri olan sahih hadisler bize kifayet eder. Ve mantığın mizanıyla tartılmış olan sahih tarihi kayıtlarla yetiniriz.⁹

Meselenin tefrit boyutuna da değinir. Bir takım mevzu hadislerden dolayı hadisi toptan şaibeli göstermenin yanlış olacağını, bu konuda itidal ve insafı elden bırakmamak gerektiğini şöyle ifade eder: Hadis, hayatın madeni olup, hakikati ilham eder. Elhasıl, ifrat gibi tefrit de zararlıdır, hatta daha zararlıdır. Fakat ifrat, tefrite sebep olduğundan, daha kabahatlidir. İfratla müsamahanın kapısı açıldı. Çürük şeyler o yüce hakikatlere karıştığından, tefrit ehli ile insafsız olan tenkit ehli, gayet haksız olarak, o çürük şeylerin yüz katı olan yüce hakikatler içinde gördüklerinden ürktüler, nefret ettiler. Hâşâ, lekeli ve kıymetsiz zannettiler. Acaba defineye hariçten girmiş silik bir para bulunsa veyahut bir bostanda başka yerden düşmüş olan çürük ve acı bir elma görünse, bütün defineyi kalp ve bütün elmaları acı zannedip vazgeçmekle lekeli göstermek hak ve insafa sığar mı?¹⁰

3. Sahabenin tefsirine bakışı

Kur’ân’ın Kur’ân’ı tefsiri ile Hz. Peygamber’in Kur’ân’ı tefsirinden sonra sahabe tefsiri gelir. Sahabe, vahiy atmosferini yaşamak, Resulullah’tan vahiy işitmek, ilk elden ezberlemek, yazmak, diğer insanlara tebliğ edip açıklamak gibi hizmetleri ifa ettiğinden, “*Elbette o zikri Biz indirdik Biz ve onun koruyucuları da Biz’iz, Biz*” (Hicr, 15/9) ayetinin harim-i kutsisine dâhil olmuştur. Ayrıca sahabeyi öven birçok ayet vardır (Feth, 48/18, 29; Tevbe, 9/100). Bu seçkin topluluğun, öğrendiklerini Resulullah’tan

9 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 1990 (Muhakemat, Dördüncü Mukaddeme).

10 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 1989 (Muhakemat, Üçüncü Mukaddeme).

öğrenmiş olma ihtimali, onlardan gelen nakillere önem kazandırmıştır. Ayrıca Kur'ân nassını kuşatan öyle durumlar vardır ki, bunlar sırf akıl ve düşünmeyle kavranamaz; naklin bulunması gerekir. Nüzul sebepleri, sure ve ayetlerin tertibi, ahkâm ayetlerindeki müphemleri tayin gibi rivayetler tefsir için lüzumludur. Bütün bunlar, sahabeden gelen nakillerin önemini göstermektedir. Nitekim. Bediüzzaman Said Nursi de, sahabeye dair bir suali cevaplandırırken, Sahabenin makamının yanında, onların tefsirinin değerini şu tespit ve tasviriyile ortaya koymaktadır: Enbiyadan sonra beşer nev'inin en faziletlisi Sahabe olduğuna, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın icmaı kati bir hüccettir. Feth Süresinin sonunda nail oldukları Rabbanî sitayiş ile Tevrat, İncil ve Kur'ân'ın övgüsünü alan sahabeye, külli fazilet açısından yetişilemez. Zira Nebevi sohbet öyle bir iksirdir ki, ona bir dakika nail olan bir zat, senelerle seyr ü sülûke karşılık hakikatin nurlarına kavuşur. Çünkü sohbet *insibâğ* ve *in'ikâs* vardır. Malûmdur ki, *in'ikâs* ve *tebaiyetle*, nübüvvetin o büyük nuru ile beraber en büyük bir mertebeye çıkılabilir.¹¹

4. Kur'ân'ın i'cazı'nı ispat usûlü

Risale-i Nur'da, daha çok iman mevzuları üzerinde durulmuştur. Tabiatıyla Nübüvvetin bir delili olan Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğuna iman ve buna bağlı olarak Kur'ân'ın i'cazını ispat meselesini hemen her vesileyle ele alınmıştır. Mevzu bahis eserlerde sıkça karşılaşılan “Kur'ân-ı Mu'cizu'l-Beyân” terkibi bunun bir göstergesidir. Kur'ân'ın i'cazı üzerinde önemle durmasının sebebinin şöyle dile getirmektedir: “Bu asırda Avrupa dinsizleri ve dalalet ehli münafıklarının, dehşetli bir surette Kur'ân'a hücumu hengâmında Risale-i Nur o dalalet seline karşı koyup, Kur'ân'ın sırlarını keşfederek hakikatini muhafaza ediyor.¹² İ'caza dair *Mu'cizât-ı Kur'âniye Risalesi*'ni (Yirmi Beşinci Söz), Risale-i Nur'un en meşhur ve parlak risalesi olarak tavsif etmektedir.¹³ İ'cazı her yönüyle anlatmaya çalışmış, nazım ve belagat cihetinin yanında bilhassa Kur'ân'ın *bir sayfaya bakar gibi dünya ve ahireti anlatması, daima yeni oluşu, beşer ihtiyacına yeterliliği, istikbale dair ihtiva ettiği haberler* gibi vecihler üzerinde durmaktadır.

Kur'ân'ın i'câzını anlattığı Yirmi Beşinci Sözde şu tespitte bulunur: Kur'ân-ı Hakim'in yüceliğine en sadık bir delil, hakkaniyetine en zahir bir burhan ve i'cazına en kuvvetli alamet şudur: Kur'ân, tevhit kısımlarının bütün mertebelerini tüm bağlantılarıyla muhafaza ederek beyan edip muvazenesini bozmamış, bütün Esmayı

11 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 216 (Yirmi Yedinci Söz).

12 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 937 (Sekizinci Şua, Altıncı Remiz, İkinci Suale Cevap).

13 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 936 (Sekizinci Şua, Dördüncü Remiz, İkinci Suale Cevap).

Hüsna'nın iktiza ettiği ahkamı cem etmiştir. İşte şu muhafaza, muvazene ve cem bir hususiyettir; katiyen beşerin eserinde mevcut değil ve en büyük insanların fikirlerinin neticesinde bulunmuyor. Mutlak hakikat sınırlı bakışlarla kuşatılamaz. Kur'ân gibi külli bir nazar lazım ki kuşatsın. Kur'ân'dan başka her ne kadar Kur'ân'dan ders alıyorsa da, cüzi zihniyle külli hakikatin yalnız bir iki tarafını tamamen görür, onunla meşgul olur, onda hapsolür. Ya ifrat veya tefritle hakikatlerin muvazenesini ihlal edip ahengini giderir.¹⁴

Kur'ân'ın i'cazı hakkında, baştan beri kabul gören ve klasik eserlerde yer bulan şu görüşü dile getirir. Muhakkaktır ki, Tenzil'in (Kur'ân) cezbeden yönü i'cazdır. İcaz, belâgatın yüksek tabakasından kaynaklanır. Belâgat ise, hususiyetler ve meziyetler, bahusus istiare ve mecaz üzere kuruludur. Kim istiare ve mecaz dürbünüyle temaşa etmezse, meziyetlerini göremez. Zira insanların zihinlerini alıştırmak için Arap üsluplarında ilimlerin kaynağını akıtan Tenzilin (Kur'ân) içinde, *tenezzulât-ı ilâhiyye* tabir olunan fehimlerin gözetilmesi, hissiyata ihtiram ve zihinleri okşama vardır. Bu tespiti yaptıktan sonra tefsir ehline şöyle seslenir: Bundan dolayı, tefsir ehline, Kur'ân'ın hakkını verip, kıymetini noksan etmemesi lâzımdır. Belâgatın tasdik ve sikkesi olmayan bir şeyle Kur'ân'ı tevil etmesinler. Zira her hakikatten daha zahir ve daha vazih tahakkuk etmiş ki, Kur'ân'ın mânâları hak oldukları gibi, ifade tarzı ve mânâsının sureti dahi belagatli ve ulvidir. Cüz'i hususları o madene irca ve teferruatı o kaynağa ilhak etmeden tefsir yapan, Kur'ân'ın hakkını ifade bakımından mutaffifin'den¹⁵ sayılır.¹⁶

İslami ilimler geleneğine vâkîf olan Bediüzzaman Said Nursi, huruf-i mukattaa'nın Kur'ân i'cazının bir tezahürü olduğunu belirtir.¹⁷ Huruf-i mukattaa ile başlayan Bakara Suresi'nin ilk ayeti hakkında şunları kaydeder: “Elif Lâm Mîm lisan-ı hâliyle hem muarazaya meydan okur, hem mu'ciz olduğunu ilân eder.”¹⁸ Nitekim tefsir ilminde otorite olan İbn Cerir et-Taberî (310/922), Arap dili bilginlerinden bazılarının huruf-i mukattaa'yı alfabe harflerinden ibaret görmelerinin isabetli olmadığını şöyle ifade eder: “Huruf-i mukattaa'yı, ‘Bu Kitab’ın bütün harflerinde şüphe yoktur’ şeklinde yorumlayan görüş hatalıdır; çünkü bu, sahabe, tabiûn ve sonraki tefsir ve tevil otoritelerinin görüşlerine aykırıdır.”¹⁹

14 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 200-201 (Sözler, Yirmi Beşinci Söz, Üçüncü Şule, Üçüncü Ziya).

15 “İşlerini dürüst yapmayan, ölçüsüne tartısına hile karıştıranlar” (Mutaffifin, 83/1).

16 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 2006 (Muhakemat, Altıncı Mesele).

17 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1170 (İşaratu'l-İcaz, Bakara, 2/1 hk.); krş. İbn Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân 'an Te'vili'l-Kur'ân*, Beyrût, 1412/1992, Bakara, 2/1 hk., I, 125-126.

18 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1170 (İşaratu'l-İcaz, Bakara, 2/1 hk.).

19 Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, Bakara: 2/1 hk., I, 125-126.

Said Nursî, i'cazın, sadece Kurân'ın tamamında değil, bir sure yahut bir ayet hatta her bir kelimesinde ve bazı harflerinde bile tezahür ettiğini dile getirir: "Anladım ki, Kurân'ın değil ayetleri, kelimeleri, belki *nun-i nabudu* gibi bazı harfleri dahi mühim hakikatlerin nurlu anahtarlarıdır."²⁰

Kur'ân'ın belagati, i'cazının ilk tezahür yeridir. Nitekim *tehadî* bu açıdan olmuştur. Bu itibarla, Müellifimiz, Kur'ân'ın i'cazı üzerinde, belagati yönünden durmakta, birçok ayetin tefsirinde bunu göstermeye çalışmaktadır. Mesela,

وَلَعِنَ مَسْتَنَّهُمْ تَفْحَةً مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لِيُقُولَنَّا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ

Enbiya, 21/46 ayetini şöyle tefsir eder:

Bu cümledeki maksat, "pek az bir azapla fazla korkutmak" olduğundan, bu cümledeki bütün unsurlar o maksada hizmet edip, onu takviye ediyor. Şöyle:

a. Şek ve ihtimali ifade eden *إِنْ* şart edatı olup, şek ifade eder; azabın azlığını ve önemsizliğini bildirir.

b. *مَسَّ* lafzı, azıcık dokunmaktır; yine azlığı ifade eder. *تَفْحَةً* lâfzı, "bir kokucuk" olup azlığı ifade ettiği gibi, siygası bire delalet eder. Sarf ilminde, "masdar bina-i merre" olarak "biricik" demek olup azlığı ifade eder.

c. *تَفْحَةً* daki nekra tenvini "azlık" bildirir: "O kadar küçük ki bilinmiyor" demektir. *مِنْ* lâfzı tab'iz içindir, o da "bir parça" demek olup, azlığı ifade eder.

d. *عَذَابِ* lâfzı, *nekal*, *ikab*'a nisbeten hafif bir nevi cezadır ki, azlığa işaret eder.

e. *رَبِّكَ* lâfzı, Kahhar, Cebbar, Müntakim'e bedel yine şefkati hissettirmekle azlığı bildiriyor. İşte, bu kadar azlıktaki bir parça azap böyle tesirli ise, İlahi cezanın ne kadar dehşetli olduğunu kıyas edebilirsiniz, diye ifade eder. İşte şu cümlede küçük heyetler nasıl birbirine bakıp yardım eder. Külli maksadı her biri kendi lisanıyla takviye eder.²¹

5. Kur'ân'ın müşkil ve müteşabihine bakışı

Kur'ân ilimlerinden biri Müşkilü'l-Kur'ân'dır. Bu disiplin, anlaşılmasında bir şekilde güçlük olan ayetleri ele alır. Bediüzzaman Said Nursi, Müşkilü'l-Kur'ân meselesini, İ'cazu'l-Kurân'a kapı aralayacak şekilde ele alarak izah eder. Böylece muhatabı irşat edip itminana ulaştırdığı gibi, muarıza da söyleyecek bir söz bırakmaz:

20 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 536.

21 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 163-164 (Yirmi Beşinci Söz); II, 1169 II, (İşaratu'l-İ'caz, Bakara, 2/2 hk.)

Zor olan bir kelâmın, kapalılığı ve zorluğu ya lafız ve üslûbun perişanlığından kaynaklanır ki bu kısım Kur'ân-ı Vazıhu'l-Beyan'a yanaşmamıştır. Yahut mânânın dakik, derin veya kıymetli yada alışılmamış, sıklıkla karşılaşılmayan, sanki fehime karşı nazlanmak ve şevki arttırmak için kendini göstermeyip kıymet ve ehemmiyet verilmesini ister. İşte Kur'ân'ın Müşkilatı bu kısımdandır.²² Bu kısım ayetleri anlamak ve anlatmak için ciddi emek sarf etmek gerekir.

Ulûmu'l-Kur'ân'ın çetin meselelerinden olup, i'caz ile de ilgisi olan Müteşabi-hu'l-Kur'ân hakkındaki şu veciz ifadesiyle yetinelim: Kur'ân-ı Hakim'in müteşabihleri var; teville muhtaçtır yahut mutlak teslim istiyor.²³

6. Kur'ân kıssalarından hisseye ulaşma

Kur'ân, bir dini dâvet ve tebliğ kitabıdır. Kıssalar bu dâveti duyurma, tebliği muhataplara ulaştırma vesileleri olduğundan Kur'ân'da geniş bir yer tutar. Nitekim Risale-i Nur'da, kıssalar muhataplara bakan yönü ile ele alınarak, ondan alınması gereken hisseler tespit edilip dikkatlere sunulmuştur. Buna, Hz. Yunus (as)'ın kıssasından alınacak hisseleri tespit etmesini örnek olarak sunmakla yetineceğiz. Birinci Lem'a'da, önce bu kıssayı özetler:

Hz. Yunus (as), denize atılmış, büyük bir balık onu yutmuş. Deniz fırtınalı, gece dağdağalı, karanlık ve her taraftan ümit kesik bir vaziyette,

فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (Enbiyâ, 21/87) münacatı, ona süratli bir şekilde kurtuluş vasıtası olmuştur.

Kıssayı özetledikten sonra, alınacak hisselerin alt yapısını hazırlayarak işin arka planını dikkatlere sunar. Böylece sahneyi öyle canlı bir hale getirir ki muhatap, olayı yaşıyormuş gibi kıssanın tesirinde kalır: Bu münacatın büyük sırrı şudur: O vaziyette sebepler tamamen ortadan kalktı. Çünkü o halde ona necat verecek öyle bir Zat lazım ki, hükmü hem balığa, hem denize, hem geceye, hem sema boşluğuna geçebilsin. Çünkü onun aleyhinde gece, deniz ve balık ittifak etmişler. Bu üçünü birden emrine amade eden bir Zat onu sahil-i selâmete çıkartabilir. Eğer bütün halk onun hizmetkârı ve yardımcısı olsaydı, yine beş para faydaları olmazdı. Demek esbabın tesiri yoktur. O sebeplerin Yaraticısından başka bir melce olmadığını yaşayarak gördüğünden, ehadidet sırrı, tevhid nuru içinde inkişaf ettiği için, şu münacat birden bire geceyi, denizi ve balığı boyun eğdirmiştir. O, tevhit nuru ile balığın karnını bir denizaltı gemisi

22 Risale-i Nur Külliyyatı, II, 1997 (Muhakemat).

23 Risale-i Nur Külliyyatı, I, 152 (Yirmi Dördüncü Söz).

hükümüne getirip ve sarsıntılı dağ gibi dalgalar dehşeti içinde denizi, o tevhid nuru ile emniyetli bir sahra, bir gezi meydanı ve tenezzüh yeri olarak o nur ile sema yüzünü bulutlardan süpürüp, kameri bir lamba gibi başı üstünde bulundurdu. Her taraftan onu tehdit ve tazyik eden o mahlûkat, her cihette ona dostluk yüzünü gösterdi. Böylece sahil-i selâmete çıktı, *şecere-i yaktîn* altında o Rabbanî lütfu müşahede etti.²⁴

7. Tekraru'l-Kur'ân meselesi

Tekrar, muhatabın dikkatini çekmek, algısını canlı tutmak ve belli fikirleri vurgulamak için uygulanan fitri tabii bir belagat mekanizmasıdır. İnsanın unutkan bir varlık olması, dikkatini bir konu üzerinde yoğunlaştırma süresinin sınırlı olması tekrarı gerektiren başka amildir. Kur'ân'ın bir ismi, hatırlatma anlamına gelen Zikir'dir (Hicr, 15/9). "*Hatırlat, zira hatırlatma inananlara fayda verir*" (Zâriyât, 51/55) ayeti, tekrarın önemini gösterir. Kur'ân, Arapların öteden beri alışkın olduğu bu üslûbu daha güzel, daha cazip bir şekilde devam ettirmiştir.²⁵

Klasik Ulûmu'l-Kur'ân eserlerinde yer verilen Tekraru'l-Kur'ân bahsi, bittabi Risale-i Nur'da da ele alınıp yepyeni bir yaklaşımla izah edilmiştir. Kur'ân'ın ikna ve irşat mekanizmalarından biri olan soru cevap tekniğini sıklıkla uygulayan Müellifimiz, tekrar hakkında vaki veya muhtemel şöyle bir sual getirir: Kur'an'da açıkça, zımnen ve işaret kabilinden ahiret, tevhit ve beşerin mükâfat ve cezalandırılmasının binlerce defa ispat edip nazara vermenin ve her surede, her sayfada, her makamda ders vermenin hikmeti nedir? Bu suali şöyle cevaplandırır: İmkân dairesinde, kâinatın başından geçen olaylara ait inkılâplarda, büyük emaneti²⁶ ve yeryüzünde halifeliği²⁷ omzuna alan insan nev'inin bedbahtlığına ve ebedi mutluluğuna sebep olan vazifesine yönelik en önemli, en dehşetli meselelerinden en büyüklerini ders vermek, hadsiz şüpheleri gidermek, gayet şiddetli inkarları ve inatları kırmak; tasdik ettirmek ve o inkıpların azametinde büyük ve beşere en elzem, en zaruri meseleleri teslim ettirmek için Kur'an binler defa değil, milyonlarca defa baktırsa yine de israf değildir. Nitekim milyarlarca defa o bahisler Kur'an'da okunmasına rağmen yine usanç vermez, buna olan ihtiyaç kesilmez.

²⁴ *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 579 (Birinci Lemanın başında).

²⁵ Bedruddin ez-Zerkeşî, *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1391/1972, III, 9.

²⁶ Bkz. Ahzâb, 33/73.

²⁷ Bkz. Bakara, 2/30.

Mesela,

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ (Burûc, 85/11) ayeti ebedi mutluluk gerçeğini göstermektedir. Bu itibarla, zavallı beşere her dakika kendini gösteren ölüm gerçeği aslında; “İnsanı, dünyasını ve bütün sevdiğilerini ebedi idamdan kurtarıp ebedi bir saltanat kazandırır.” dediğinden milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar önem verilse yine israf olmaz, kıymetinden düşmez. (..) Kur’ân-ı Mu’cizu’l-Beyan elbette açıkça, zımnen ve işaretle binler defa o meselelere nazar-ı dikkati celp etmesi değil israf, belki ekmek, ilaç, hava ve ışık gibi birer zaruri ihtiyaç maddesi hükmünde ihsanını tazeler.²⁸

a. Mekke’de nazil olan sureler ve tekrar

Tekrar ayetlerinin Mekki surelerde gelişini şöyle irdeler: Mekke’de ilk etapta muhatap ve muarızlar, Kureyş müşrikleri ve ümmileri olduğundan belagatçe kuvvetli bir âli üslup ve i’cazlı, ikna edici, kanaat verici bir icmal ve tespit için “tekrar” lazım olduğundan genellikle Mekke sureleri iman rükünlerini ve tevhit mertebelerini gayet kuvvetli yüksek ve i’cazlı bir îcaz ile tekrar edip ifade etmektedir. Böylece mebdede ve meadi, Allah’ı ve ahireti yalnız bir sayfada, bir ayette, bir cümlede, bir kelimedede değil; hatta bazen bir harfte ve takdim tehir, belirli belirsiz, hazf ve zikir gibi heyetlerde öyle kuvvetli ispat eder ki, belagat ilminin dâhi imamları hayrette kalmışlardır.²⁹

Aynı şekilde, Allah’tan iyilik, bereket ve yardım dileme gibi çok vecihleri içine alan; tevhit, tenzih, senâ, celâl, cemâl ve ihsan gibi çok makamları ihtiva eden; tevhit, nübüvvet, haşır ve adalet gibi dört maksadı işaret eden besmele, zikredilen yerlerin her birisinde bu vecihlerden, bu makamlardan biri itibarıyla zikredilmiştir. Yine hangi surede tekerrür varsa, o surenin ruhuyla münasip olan bir vecih bizzat kastedilmekle, öteki vecihlerin istitradi ve tebei zikirleri, belâgate aykırı değildir.³⁰

b. Kur’ân’ın dua ve davet kitabı olması açısından tekrarları

Kur’ân’da bazı ayetlerin tekrar edilmesini kavrayamayanlara, bir nevi ikna ve irşat edici bir tarzda meseleyi akıllara yaklaştırır: Kur’ân, hem bir zikir kitabı hem bir dua kitabı hem de bir davet kitabı olduğundan içinde tekrar güzeldir hatta elzemdir ve daha belagatlidir. Mesele kusur bulmaya çalışanların zannettiği gibi değildir. Zira zikrin özelliği, tekrarla tenvir etmektir. Duanın özelliği, yenilemekle takrir etmektir.

28 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 975 (Sualar, Onuncu mesele).

29 *Risale-i Nur Külliyyatı*, 974 (Şualar, On birinci Şua).

30 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1167 (İşaratu’l-İ’caz, Bakara Sûresi tefsirinin baş tarafında).

Emir ve davetin özelliği, tekrarla pekiştirmektir. Sonra karşısında tam ikna olmamış bir muhatabı varmış gibi meseleyi biraz daha açar ve şu inceliği kaydeder: Cismani ihtiyaç gibi, manevi ihtiyaçlar da değişiktir. Bazısına insan her nefes muhtaç olur: Cis-me hava, ruha Hû gibi. Bazısına her saat: Bismillah gibi vb. Demek ki ayetin tekrarı, ihtiyaçların tekrarlanmasından ileri gelmiş ve o ihtiyaca işaret etmek, uyandırıp teşvik etmek, ayrıca iştiyakı ve iştahı tahrik etmek için tekrar eder.³¹

c. Kur'ân tekrarlarının i'cazın tezahürü olması

Tekraru'l-Kur'ân'ı, Hz. Peygamber'in risaleti ve Kur'ân mu'cizesi çerçevesinde ele alıp, i'cazla tekrarı birbiriyle pekiştirir. Tekrar-i'caz alakası, temsilî bir anlatımla şöyle müşahhas hâle getirilir: Kur'ân, güzel, tatlı tekrarlarıyla bir tek cümlede ve bir tek kıssada değişik birçok anlamları, farklı seviyedeki muhataplara iyice anlatmaktadır. Ayrıca küçük ve sıradan bir olaydaki en küçük ve önemsiz şeylerin dahi merhamet nazarında, tedbir dairesi ve iradesinde olduğunu bildirmektedir. Bundan dolayı İslâmiyet'i tesiste ve dinin tedvininde sahabenin cüzi hâdiselerini de dikkat nazarına almaktadır. Bunda küllî düsturların bulunması ve umumî olan İslâmiyet'in tesisinde o küçük olayların çekirdekleri hükmünde çok önemli meyveleri vermeleri açısından bir nevi i'cazını gösterir.³²

Tekrar ayetlerinden bir kısmı, “uyarma, korkutma, sakındırma, ikaz etme” anlamlarını ifade eden inzara yöneliktir. Bu çerçevede ayet sonlarındaki fezlekelerin tekrarında tezahür eden i'caza da değinir. Tevhit ve ahireti anlatan ayet fezlekelerinde yüksek belâgat meziyetleri ve nükteleri bulunduğunu, bunlardan on tanesini beyan edip bunda büyük bir mucize bulunduğunu inatçılara da ispat ettiğini ifade etmektedir.³³ Kur'ân'ın tekrarlarında, farklı seviyeden insanların kabiliyetleri ölçüsünde istifade etmesi gibi küllî bir gaye mevcuttur. Meselenin diğer varlıklarla kuvvetli bir bağının olduğunu ifadeyle tekrar-i'caz ilgisinin kozmik boyutunu ortaya koyar.³⁴

d. Bütün beşer tabakalarına hitap etmesinin tekrarı gerektirmesi

Kur'ân kıssalarından, Peygamberlere inanıp, onlara destek olanların daha çok genel halk kesimi olduğunu öğreniyoruz.³⁵ Dinin usul ve fûruuna vâkıf olan B. Said Nursi, Kur'ân tekrarlarıyla irtibatlı olarak bu realiteye şöyle dikkat çekmektedir:

31 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 95-96 (Sözler, On dokuzuncu Söz, On Dördüncü Reşha).

32 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 973 (özetle).

33 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 974 (Şualar, On Birinci Şua, Onuncu Mesele).

34 Bkz. *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 973 (Şualar, On Birinci Şua, Onuncu Mesele).

35 Mesela bkz. Hûd (11), 27, 29, 30.

Kitab-ı Hakîm'in en mühim maksadı, ekseriyeti teşkil eden cumhurun irşadı olduğu tespitinden hareketle, Kur'ân'daki tekrarlardan bu zaviyeye şöyle bir kapı açar: Kur'ân bütün beşer tabakalarına hitap ve deva olduğu için, zeki-gabi, taki-şaki, zahit-gayr-ı zahit, bütün insan tabakalarının bu İlâhi hitaba mazhar olmaya ve Rahmân'ın eczanesinden ilaç almaya hakları vardır. Oysa Kur'ân'ı tamamen ve daima okumak herkes için kolay değildir. Bunun için, lüzumlu maksatlar ve hüccetler bilhassa uzun surelerde tekrar edilmiştir ki her bir sure hemen hemen bir küçük Kur'ân hükmünde olsun ki, herkes kolaylıkla istediği vakit istediği sureyi okumakla tam Kur'ân'ın sevabını kazanabilsin. İşte “*Yemin olsun, Biz, ders alınması için Kur'ân'ı kolaylaştırdık. Var mı ders alan?*”(Kamer, 54/32) ayet-i kerimesi bu hakikati ispat ediyor.³⁶ “Arapların ifade üsluplarında beşer akıllarına olan *tenezzülât-ı ilâhiyye* tabir olunan fehimlerin gözetilmesi ve zihinlere uygunluk, Kur'ân-ı Mu'cizu'l-Beyan'da cereyan etti.”³⁷

e. Tekrarın tasrif yönü

Tasrif, Kur'ân'ın belli başlı mesajlarının, muhtelif surelerde değişik kelime ve üsluplarla anlatılmasıdır. Böylece hedef kitle yelpazesi genişleyip, mesaj daha fazla insana ulaşmış olmaktadır. Ayetlerde bu meseleye işaret edilmiş (انْفِرَاصَ : Tâhâ, 20/113; İsrâ, 17/41, 89 gibi), hâliyle Ulûmu'l-Kur'ân kitaplarında da ele alınmıştır.³⁸

Risale-i Nur müellifi de, çok yönlü bir ikna ve irşat mekanizması olan tekrarın, tasrif esprisini de içine alacak şekilde derin ve engin bir bakışla konuyu şöyle izah eder: Bilindiği üzere, Kur'ân pek büyük meselelerden bahsedip, kalbleri iman ve tasdike dâvet eder. Ayrıca çok ince hakikatlerden bahis açar. Akılları, marifete, dikkate tahrik eder. Binaenaleyh o meselenin, o ince hakikatlerin kalblerde ve fikirlerde tespit ve takriri için muhtelif surelerde türlü üslûplarla tekrara ihtiyaç vardır.³⁹ Bu husustaki tespitlerini bir kaç maddede sıralayabiliriz:

1. Kur'ân tesis edicidir, mübin bir dinin esası, İslâmiyet âleminin temeli ve beşerin içtimai hayatını değiştirip; muhtelif tabakalara ve mükerrer suallerine cevaptır. Tesis ediciye tespit etmek için tekrar, tekit için yenilemek, teyit için takrir, tahkik, tekrar lâzımdır. Kur'ân, öyle azim meselelerden ve dakik hakikatlerden bahsediyor ki, bunları umumun kalblerine yerleştirmek için, çok defa muhtelif şekillerde tekrar lazımdır.

36 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1361-1362 (Mesnevi-i Nuriye - Onuncu Risale).

37 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1997 (Muhakemat).

38 Bkz. Zerkeşi, *Burhân*, I, 297.

39 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1361-1362 (Mesnevi-i Nuriye - Onuncu Risale).

zannedilen, aslında tekerrür değildir. Ancak *بِهِ مُتَشَابِهًا وَأَثْوَا* (Bakara, 2/25) kabilinden, çeşitli hikmetleri, nükteleri, gayeleri ifade eden tekrarlı kelâmlar, yalnız ibarece, lâfızca birbirine benzedikleri için tekrar zannedilir. Nitekim birçok hikmeti ihtiva eden Hz. Musa kıssasının her makamda, ona uygun bir vecihle zikredilmesi, belâgatın ta kendisidir. Kur'ân-ı Azimüşşan, o meşhur kıssayı, gümüş iken, yed-i beyazsına alarak altın kalıbına dökmekle öyle bir belâgat nakşına mazhar etmiştir ki, bütün belâgat ehli, onun belâgatine hayran olmuş, secdeye varmışlardır.⁴³ Ayrıca, Hz. Musa'nın kıssası ile ilgili belâgat, edebi zevk, etimoloji ve daha birçok açıdan şu mühim tespiti yapmaktadır: Kıssa-i Musa meşhur darb-ı meseldeki *tefariku'l-asâd*dan daha faydalıdır. O asa ne kadar parçalansa yine bir işe yaradığı gibi, Kıssa-i Musa da öyledir. Kur'ân, yed-i beyza-i mu'cizu'l-beyanıyla o kıssayı aldı ve birçok surede gösterdi.⁴⁴

f. Tekrarın nefis terbiyesinde rolü

Risale-i Nur müellifi, fert ve toplumun ıslahını ve manevi terakkisini hedeflediğinden, tekrarın nefis terbiyesi için temin ettiği faydayı şöyle irdeler: Hadiste belirtildiği üzere bekâ âleminin sinek kanadı kadar⁴⁵ bir nuru, ebedi olduğu için, bir insanın ömrü boyunca dünyadan aldığı lezzet ve nimete bedel geldiği halde, bazı zavallılar, bir sinek kanadı kadar bu fâni dünyanın lezzetini, o bâki âlemin bu fâni dünyasına değer lezzetlerine tercih edip şeytanın peşinden gitmeleri hayreti edilecek bir durumdur. Bundan ötürü, Kur'ân-ı Hakim, müminleri pek çok tekrar, ısrar, tehdit ve teşvikle günahahtan sakındırıp hayra sevk ediyor.⁴⁶

Tekrarın hususiyetlerinden biri de temin ettiği dinamiklik ve tazeliklidir. Bilindiği üzere toplumlarda melek tabiatlı insanların sayısı azdır. Keza şeytan tabiatlı insanlar da çok değildir. Geriye kalan büyük çoğunluk teşvik, uyarı ve sakındırmaya yani eğitim ve öğretime açıktır. İşte tekrarın bir de bu yönüne, caydırıcılığı ve teselli yönüne şöyle dikkat çekmiştir:

Birincisi caydırıcılığıdır: Bilhassa çok tekrarla, *الظَّالِمِينَ الظَّالِمِينَ* deyip zulümlerinin cezası olan gök ve yer musibetlerini şiddetle açıklaması bu asrın benzersiz zulümlerine Âd, Semûd ve Firavun'un başlarına gelen azaplarla baktırıyor.⁴⁷ Kezâ

43 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1167 (İşaratu'l-İ'caz, Bakara Sûresi).

44 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 2017 (Muhakemat, Dokuzuncu Mesele).

45 Bahis konusu hadis şöyledir: "Dünyanın Allah katında sinek kanadı kadar bir değeri olsaydı kafirler ondan bir yudum bile içemezlerdi." Tirmizi, Zühhd 13.

46 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 621 Lemalar, On Üçüncü Lema, Yedinci İşaret).

47 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 972 (Şualar, On Birinci Şua, Onuncu Mesele).

Mekki olan Rahmân Suresi'ndeki, *فِي أَيِّ* ile, Mürselât Suresi'ndeki *وَيَلِيَوْمَئِذٍ* ayetlerinin tekrarını kafirleri ve zalimleri tehdit olarak değerlendirir.⁴⁸

İkincisi: Her çağdaki müminleri teselli ve salih amele teşvik. Zulme maruz kalmış zayıf, çaresiz müminler, mağduriyetlerinin giderileceğini, haklarının teslim edileceğini bilmekle teselli bulurlar. Bu itibarla, zalimleri tehdit eden ayetlerin tekrarını, “Mazlum iman ehline İbrahim ve Musa (as) gibi Peygamberlerin kurtuluşlarıyla teselli veriyor.”⁴⁹ diye meselenin teselli boyutunu açıklar. Salih amele teşvik yönüne ise şöyle dikkat çeker:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ (Burûc, 85/11) ayetinin gösterdiği ebedi mutluluk gerçeği ‘zavallı beşere her dakika kendini gösteren ölüm gerçeğinin; hem insanı, hem dünyasını, hem bütün sevdiklerini ebedi idamdan kurtarıp ebedi bir saltanatı kazandırır.’ dediğinden milyarlar defa tekrar edilse ve kâinat kadar önem verilse yine israf olmaz, kıymetinden düşmez.⁵⁰

8. İsrailiyat ve uydurma meselesine yaklaşımı

Tefsire karışan İsrailiyat ve uydurma baştan beri müfessirleri meşgul etmiştir. Bediüzzaman Said Nursi, bir kısım İsrailiyatın ve Yunan felsefesinin, İslâmiyet dairesine girip din süsünde görünerek fikirleri bozmasının sebeplerini ve doğurduğu sonuçları özetle şöyle açıklar:

Ehl-i kitap âlimlerinden İslâmiyet'e girenler, İslâmiyet şerefiyle gayet büyüyüp tekemmül ettiklerinden, önceki yaldızlı bilgileri makbul ve müsellemler görülerek reddedilmedi. Bu bilgiler, İslâmiyet'in temel esaslarıyla çelişmediğinden, hikâyeye gibi rivayet edilir, önemsizliğinden tenkitsiz dinlenirdi. Fakat ne yazık ki sonra bu tür bilgiler hak olarak kabul edilip çok şek ve şüphelere sebebiyet verdi.

İsrailiyat, Kitap ve Sünnet'in bazı imalarına merci, bazı mefhumlarına bir açıdan şahit gösterilebilirdi, fakat ayet ve hadis anıamları yerine geçemez. Eğer doğru olsaydı, şahit göstermek mümkünken, yanlış yola giren zahirperestler, bazı ayetleri ve hadisleri o İsrailiyat hikâyelerine tatbikle tefsir ettiler. Oysa Kur'ân'ı tefsir edecek, yine Kur'ân ve sahih hadistir. Yoksa ahkâmı mensuh, kıssaları tahrif edilmiş olan İncil ve Tevrat değildir.

Diğer taraftan, Memun'un asrında, Yunan felsefesini Müslüman etmek için ter-

48 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 97 (Şualar, On Birinci Şua, Onuncu Mesele).

49 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 973 (Şualar, On Birinci Şua, Onuncu Mesele).

50 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 975 (Şualar, On Birinci Şua).

cüme olununca pek çok efsane ve hurafenin kaynağından çıkan o felsefe, bir derece kokuştüğundan, saf Arap efkârına girince bir derece kafaları karıştırdığı gibi, tahkikten taklide yol da açtı.

İmdi hayat suyu olan İslâmiyet'ten fitri karihlarıyla istinbat etmeye kabil iken, o felsefeye öğrenci olmaya tenezzül ettiler. Arap olmayan unsurların karışmasıyla kelâm-ı Mudari'nin melekesi bozulmaya yüz tutunca, muhakkik ulema o melekeyi muhafaza etmek için Arap dili kaidelerini tedvin ettiler. Böylece, felsefe ve İsrailiyatın İslâmiyet dairesine girmesiyle beraber, bazı İslâm muhakkik tenkitçileri bunları temyiz ve tasfiyeye teşebbüs ettiler. Fakat ne yazık ki tam başarılı olamadılar.

İş bu kadarla da kalmadı. Çünkü Kur'ân tefsiri üzerinde yoğunlaşma olunca, bazı zahir ehli, Kur'ân'ın nakillerini bazı İsrailiyata tatbik ve bir kısım akli meseleleri dahi felsefeye uyguladılar. Çünkü Kur'ân'ın mâkul ve menkulü ihtiva ettiğini gördüler. Hadis de öyle... Sonra kitap ve sünnetin bazı nakliyat-ı sadıklarıyla ve bazı muharref İsrailiyatın ortasında bir mutabakat ve münasebet istinbat ettiler. Hem de hakiki olan akliyatlarıyla mevhum felsefe arasında bir benzerlik ve uygunluk olduğunu sandıklarından, şu benzerlik ve uygunluğu Kitap ve Sünnet'in anlamlarını tefsir ve maksatlarını beyan ettiğine hükmettiler.

Hayır! Kesinlikle hayır! Zira Kitab-ı Mu'cizü'l-Beyân'ın sıdkının delili i'cazıdır. Müfessiri eczasıdır, mânâsı içindedir, sedefi dürdür, meder değildir. Faraza, bu mutabakatı izhar etmekten maksat, o sadık şahidin tezkiyesi için olsa yine abestir. Zira Kur'ân-ı Mübin, kendisine boyun eğen akıl ve naklin tezkiyesinden pek yüksek ve ganidir. Çünkü o, onları tezkiye etmezse, şehadetleri kayda alınmaz. Evet, Süreyya'yı serada değil, semada aramak gerektir. Kur'ân'ın anlamlarını da sedeflerinde aramalıdır.⁵¹

9. Geçmiş müfessirlere karşı insafli tutumu

Geçmiş müfessirlere karşı insafli olduğunu ve onların yaşadığı dönem ve şartları dikkate almak gerektiğini belirterek bir nevi empati yapmaya davet ettiğini görüyoruz: “Tefsirde yazılı olan her meselenin tefsirden olması gerekmez. Baskı kurmamak şartıyla, ilim ilme kuvvet verir. Bilindiği üzere, geometride mahir olan biri, tıp veya başka alanda bilgisiz olabilir. Fakih olmayanın, Fıkıh Usulünde müçtehit de olsa, fakihlerin icmaında muteber olmaması usul kaidesindedir. Zira o, onlara nispetle avamdandır. Ayrıca bir şahıs, çok ilimlerde kabiliyetli ve mütehassıs olamaz. Nadir kimseler, dört veya beş ilimde mütehassıs olabilir. Bu itibarla, hepsine el atmak, hep-

51 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1989 (Muhakemat, Üçüncü Mukaddeme).

sini terk etmektir. Diğer taraftan, bir kitaba birçok ilmin üşüşmesi genel geçer bir kuraldır. Zira ilimler birbirini sonuç verip, birbirinin elinden tutup kenetlendiğinden ve birbirlerine cevap verdiklerinden o derece iç içe geçer ki, bir ilimde telif olunan bir kitapta, o ilmin meseleleri, o kitabın muhtevasına nispetle ancak zekâtı çıkabilir. Bu görmezden gelindiği için, bir din veya bir tefsir kitabında parantez cümlesi gibi girmiş bir meseleyi gören bir zahirperest veya lâfazan şöyle der: “Şeriat ve tefsir böyle der.” Eğer dost ise, “Bunu kabul etmeyen Müslüman değildir”, der. Şayet düşmansa o bahaneyle, “Şeriat veya tefsir-hâşâ-yanlıştır” der. Ey ifrat ve tefrit sahipleri! Tefsir ve şeriat ayrıdır; tefsir ve şeriatla telif olunan kitap ayrıdır. Kitap daha geniştir. O dük-kânda cevherden başka kıymetsiz şeyler bulunabilir.”⁵²

Bunu şöyle açıklar: Meselâ, Beydâvî Tefsirinde Kehf, 18/96 ayetindeki *بَيْنَ الصَّادِقِينَ* terkibi hakkında şu yorumu getirir: Ermenistan ve Azerbaycan Dağları arasında olan yer” teviline kesin gözü ile bakmak, doğru değildir. Zira bu bilgi, esasen nakildir. Ayrıca yer tayini Kur’ân’ın medlûlü olmadığından tefsirden sayılmaz. Zira o tevil, ayetin bir kaydının başka ilme istinaden bir yorumdur. Binaenaleyh, o değerli müfessirin tefsirdeki güçlü melekesine böyle zayıf noktalar bahanesiyle şüpheleri iras etmek, insafsızlıktır. İşte, asıl tefsir hakikatleri ve şeriat meydandadır; yıldızlar gibi parlıyor. (..) Tefsirin ve şeriatın ne kadar temel hakikatleri varsa, birer birer nazar-ı tetkike getirilse, görülür ki, hakikatten çıkıp hikmetle tartılıp hak olarak hakka dönecektir. Ne kadar şüpheli noktalar varsa, umumiyetle cerbezeli zihinlerden çıkıp sonra da onlara karışmış. Kimin onların hakikatlerin aslı olduğunda şüphesi varsa, işte meydana, kendini izhar etsin!⁵³

Kur’ân’da beş yerde gelen, “*Hiçbir günahkâr, bir başkasının günahını çekmez*” (En’âm, 6/164; İsrâ, 17/15; Fâtır, 35/18; Zümer, 39/7; Necm, 53/38) hükmü ile “*Doğrusu insan çok zalim, çok cahildir*” (Ahzâb, 33/72) ayetinden hareketle insaf düsturu çerçevesinde geniş bir perspektiften meseleyi şöyle sunar: İnsanın mahiyetinde dehşetli zulüm kabiliyetinin sırrı şudur: Beşerde, hayvanın aksine, kuvveler ve meyiller tahdit edilmediğinden, zulme meyil ve nefis sevgisi sınır tanımıyor. Bir şahıs çok vasıfları kendinde toplamıştır. Onların içinde bir sıfat, adaveti gerektirse, birinci ayetteki İlâhî kanun, adavetin o sıfatla sınırlı kalmasını, masum vasıfların topluca bulunduğu yer olan şahsına yalnız acımasını ve tecavüz etmemesini gerektirir. Hâlbuki o çok zalim ve çok cahil insan zalimce tabiat ile bir kötü sıfat için, o masum vasıfların hakkına tecavüz edip, zulmünü o vasfın sahibine, bununla da yetinmeyip akrabasına, hatta meslektaşına genelleştiriyor. Bir şeyin müteaddit sebepleri olabilir. O kötü sıfat

52 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 1992 (Muhakemat, Altıncı Mukaddeme).

53 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 1993 (Muhakemat).

da kalbin fesadından değil, hârici bir sebebin neticesi olabilir. O halde sıfat, sadece kötü değil kâfir de olsa o zat cani olmaz. Buna göre bir müminde bulunan kötü bir sıfat yüzünden, öteki masum sıfatlarını mahkûm edip ona kin beslemek sınırsız bir zulüm olduğu gibi, bir müminin fena bir sıfatından darılıp kızgınlığını onun akrabalarına da teşmil etmek aynı şekilde büyük bir haksızlıktır.⁵⁴

10. İşâri tefsire ihtiyatlı yaklaşması

Tefsir disiplininin bir gerçeği olan işari tefsir, Risale-i Nur'da hem teorik hem pratik olarak yer almıştır.⁵⁵ Meselenin teorik boyutu şöyledir: Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyan mefhumlarıyla, sarih anlamıyla hakikatleri ifade ettiği gibi; üsluplarıyla, heyetleriyle çok işari anlamları da ifade ediyor. Her ayetin çok anlam tabakaları vardır. Kur'ân, muhit ilimden geldiği için, bütün anlamları murat olabilir. İnsanın, cüzi fikri ve şahsi iradesinden gelen kelâmlar gibi bir iki anlamla sınırlı değildir. Bu itibarla, Kur'ân ayetlerinin tefsir ehli tarafından hadsiz hakikatleri beyan edilmiştir. Ancak müfessirlerin beyan etmediği daha çok hakikatleri vardır. Bilhassa harflerinde ve sarih anlamdan başka *işaret*lerinde dahi çok mühim ilimler vardır.⁵⁶

İşâri tefsir, ifrat ve tefrit boyutu olan bir yorum çeşidi olarak münakaşaya açıktır. İslami ilimler geleneğinde çoğunlukla ihtiyatla yaklaşılan *cifir hesabıyla* tefsirden,⁵⁷ Risale-i Nur Müellifi de ihtiyat kaydıyla çekinmez ve konuyu şöyle açıklar: Tevafuklu işaretler, eğer manevi münasebetlere istinat etmezse, ehemmiyeti azdır. Eğer manevi münasebeti kuvvetli ise, bu onun bir ferdi, bir anlamı hükmünde olsa ve müstesna bir liyakati bulursa, o vakitte tevafuk önemlidir; o kelâmdan bunun iradesine bir emare olur. Ondan o ferdin hususi bir surette dâhil olduğuna ya remiz, ya işaret, ya delâlet hükmünde onu gösterir.⁵⁸ Ayrıca ifrat ve tefrit yönündeki risklere dikkat çekip, meseleyi şöyle değerlendirir: Her şeyi zahire hamledip zahirilerin yanlış mezhebini ortaya çıkartıncaya kadar tefrit ne kadar zararlı ise, her şeye mecaz gözüyle baktırıp sonunda bâtınilerin batıl mezhebini sonuç verecek kadar ifrat sevgisi ondan daha zararlıdır.⁵⁹

54 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 2045 (Sunuhat).

55 Niyazi Beki, *Tefsir'de Yeni Yaklaşımlar Risale-i Nur Örneği*, İstanbul, 2018, 322 vd.

56 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 594 (Lemalar, Yedinci Lema).

57 Cifir hesabıyla tefsir için bkz. Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, 1971, VIII, 5613.

58 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 831 (Şualar, Birinci Şua, İhtar).

59 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 1991 (Muhakemat, Beşinci Mukaddeme); krş. M. Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VIII, 5613.

11. Özel yorumlarının olabileceğini belirtmesi

Risale-i Nur'un Tefsir disiplini açısından değerini görebilmek için, ondaki Kur'ân İlimlerine bakışın yanında Tefsir uygulamalarına da bakmak gerekir. Eserin dikkat çeken yönlerinden biri Müellifinin özel yorumlarının olabileceğini ifade edip, okurundan beğendiğini almasını, gerisine ilişmemesini istemesidir: Bazı ayetleri düşünürken, bazı nükteler kalbime gelerek nota suretinde kaydettim. Lafız açısından zengin değilim, israfı da sevmem, teşrifatçı lafızları beğenmem, kısa ve öz anlattığım için darılma *خذ ما صفى ودع ما كدر* kaidesiyle, hoşuna gideni al; hoş görünmeyeni bana bırak, ilişme!⁶⁰ Lemâlar'ın başında, aynı hususta, ayrıca ifadesinin ağdalı oluşu hakkında şöyle der: Zannıma göre lâfız ve nazım sanat açısından cazip olursa, dikkati kendisiyle meşgul eder. Nazarı, mânâdan çevirmemek için, perişan olması daha iyidir. Şu eserimde üstadım Kur'ân'dır, kitabım hayattır, muhatabım yine benim. Sen ise, ey okur, dinleyicisin. Dinleyicinin tenkide hakkı yoktur. Beğendiğini alır, beğenmediğine ilişmez.⁶¹ O halde, özel, şahsi veya sübjektif Kur'ân yorumlarına Tefsir Usulü açısından imkân var mıdır? sorusunu cevaplamak gerekir.

Hz. Peygamber'in (asm) şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Her ayetin bir zahrı, bir de batnı; her harfin bir haddi, her haddin bir muttalaı vardır.*” Suyûtî, bu ve buna yakın anlamdaki hadisleri kaydettikten sonra şöyle der: Zahr ve batnın birçok anlamları vardır. Ezcümle: Ayetin zahrı, onun âlimlere açıkça görünen anlamlarıdır. Batnı ise, ayetin ihtiva ettiği sırlardır ki, Allah Teâlâ hakikat erbabını bunlara muttali kılmıştır. “Her harfin bir haddi var” ifadesinin anlamı ise Allah'ın, onun mânâsı için irade ettiği “bir sınır var” demektir. “Her haddin bir muttalaı vardır” ifadesinin anlamı ise, kapalı olan anlamlardan ve hükümlerden her birini bilmeye, tanımaya ve muradına vakıf olmaya yönelik bir açık kapı var, demektir.⁶²

Suyûtî devamla şöyle der: Bunu, İbn Ebî Hâtim'in Dehhâk tarikiyle İbn Abbas'tan tahriç ettiği şu rivayet desteklemektedir: Kur'ân'ın dalları ve fenleri vardır; zahrları ve batnları vardır. O'nun harikaları tükenmez; O'nun nihayetine varılmaz. O'nunla rıfk ile yürüyen kurtuluşa erer ama O'na şiddetle yaklaşan batar. O'nda kıssalar, meseller, helâl ve haram, nâsıh ve mensuh, muhkem ve müteşabih, zahr ve batn vardır. Kur'ân'ın zahrı tilavettir, batnı tevildir. Onu bilen âlimlerle sohbet edin, sefihlerden sakının.⁶³

60 *Risale-i Nur Külliyatı*, II, 2041 (Sunuhat).

61 *Risale-i Nur Külliyatı*, I, 318 (Sözler, Lemaat, İfade-i Meram)..

62 Celâduddin es-Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. M. Ebu'l-Fadl İbrâhim, Tehrân, 1343, IV, 225.

63 Suyûtî, *İtkân*, IV, 225.

Müteşabih kabilinden mezkûr hadisi şöyle açıklamıştır: Kur’ân lafızları; her bir kelâmın, kelimenin, harfin, hatta bazen bir sükûnun çok vecihleri olacak, her bir muhatabına ayrı bir kapıdan hissesini verecek tarzda vaz edilmiştir.⁶⁴ Tâhir bin Âşûr, Tefsirinin mukaddimesinde şu kaydı düşmektedir: Hz. Ali (ra), “Sizde ümmetin bildiğinden ayrı bir ilim var mıdır?” sualine, “Hayır, ama Allah Teâlâ, her mümin kuluna bir Kur’ân anlayışı vermiştir.” diye cevapladı.⁶⁵

İmdi, Risale-i Nur Müellifi, Kur’ân’ın anlamlarıyla ilgili birçok meseleyi kendi tecrübelerine dayanarak ifade etmektedir. Bu şekilde getirdiği öznel yorumlar mücerret, afaki değil, yaşanmış gerçeklerdir. Müellifin hedefi, milleti irşat olduğundan bu nevi tecrübe ve tespitler daha etkili olmaktadır.

a. Kur’ân’ın i’cazı’nı ispatta öznel yorumu

Kur’ân’ın i’cazını nesnel (objektif) olarak ispatladığı gibi, kendi şahsi tecrübesine dayanarak şöyle ispatlamaktadır: “Bu risalenin telifinden on bir sene evvel, Ramazan-ı Şerifte İstanbul’da, Bayezid Cami-i Şerif’inde hafızları dinliyordum. Birden, şahsını görmedim, fakat manevi bir ses işittim gibi geldi bana, zihnimi kendine çevirdi. Hayal olarak dinledim. Baktım bana şöyle diyor: Sen Kur’ân’ı pek yüce, çok parlak görüyorsun. Tarafsız muhakeme et, öyle bak. Yani bir beşer kelâmı farzet, bak. Acaba o meziyetleri, o ziynetleri görecek misin?”

“Hakikaten ben de ona aldandım, beşer kelâmı farzedip öyle bakınca, Bayezid’in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalığın karanlığa gömülmesi gibi o farzla Kur’ân’ın parlak ışıklarının gizlenmeye başladığını gördüm. O vakit anladım ki benimle konuşan şeytandır; beni uçuruma atıyor. Hemen Kur’ân’dan yardım diledim. Birden, bir nur kalbime geldi, müdafaaya katî bir kuvvet verdi.”

Ardından bu konuda “tarafsız” olunamayacağını, “tarafsız olmak gerekir” iddiasının bir aldatmaca ve karşı tarafı tutmak demek olduğunu şöyle anlatır: Dedim: Ey Şeytan! Tarafsız muhakeme, iki taraf ortasında bir durumdur. Hâlbuki hem senin hem insanlar içindeki senin şakirtlerinin dediği tarafsız muhakeme karşı tarafı tutmaktır. Tarafsızlık değildir, muvakkat bir dinsizliktir. Çünkü Kur’ân’a beşer kelâmı diye bakmak ve öyle muhakeme etmek, karşı şıkkı esas tutmaktır. Batıl tarafını tutmaktır, tarafsızlık değildir.⁶⁶

64 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 174 (Sözler, Yirmi Beşinci Söz, İkinci Şua, Birinci Lema).

65 et-Tâhir İbn Âşûr, *Tefsîru’l-Tahrîr ve’t-Tenvîr*, Tunus, ts., I, 32.

66 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 492 (Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup, Birinci Mebhas).

Bu şahsi tecrübesinin ayetlere muvafık olduğunu görüyoruz. Ezcümle: “(..) *De ki: ‘O Kur’ân, iman edenler için hidayet ve şifadır.’ Ama iman etmeyenlerin kulaklarında ağırlıklar vardır. Kur’ân onlara kapalı ve karanlık gelir. Onların, çok uzak bir yerden sesleniliyor da söyleneni hiç anlamıyorlar gibi bir halleri vardır*” (Fussilet, 41/44). Kezâ Tevbe, 9/124–125; Şuâra, 26/200–201 gibi ayetler, sadece iman edenlerin Kur’ân’ın hidayetinden istifade edebileceklerini bildirmektedir.

b. Kur’ân tekrarlarıyla ilgili öznel yorumu

Kur’ân ayetleri üzerinde yoğunlaşarak, o ayetleri bir nevi hissederek eserini yazan Bediüzzaman Said Nursi, Kur’ân’ın i’cazını yaşadığı bir tecrübeyle ispatladığı gibi, tekrarın tabii ve fitri olduğunu göstermek için yine bir tecrübesini nakleder: Herkes her an Kur’ân’a muhtaçtır. Fakat herkesin her an bütün Kur’ân’ı okumaya gücü yetmez; ama bir sureyi okumaya genellikle gücü yeter. Onun için Kur’ân’ın en mühim gayeleri çoğunlukla uzun surelerde anlatılarak, her bir sure küçük bir Kur’ân hükmüne geçmiştir. O hâlde hiç kimseyi mahrum etmemek için haşır, tevhit ve Hz. Musa’nın kıssası gibi bazı maksatlar tekrar edilmiştir. Tıpkı bu önemli hikmetten dolayı bazen haberim olmadan, tercih ve rızamın dışında, bazı ince iman hakikatleri ve kuvvetli hüccetleri müteaddit risalelerde tekrar edilmiş. Ben çok hayret ederdim. Neden bunlar bana unutturulmuş, tekrar yazdırılmış? Sonra kati bir surette bildim ki: Herkes bu zamanda Risale-i Nur’a muhtaçtır. Ama umumunu elde edemez. Elde etse de tamamını okuyamaz. Fakat küçük bir Risale-i Nur hükmüne geçmiş şümüllü bir risale elde edebilir. Çoğunlukla muhtaç olduğu meseleleri ondan okuyabilir ve gıda gibi her zaman ihtiyaç yenilendiği gibi, o da mütalâasını tekrar eder.⁶⁷ Ardından okuyucusunu da şu tecrübeyi yaşamaya çağırır: Bu risalenin ibaresindeki icmal, îcaz ve anlaşılmasındaki göreceli zorluklar, seni ürkütmesin. Tekrar tekrar mütalaa et ki,

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ (Furkân, 25/2) gibi Kur’ân tekrarlarının sırrı sana açılınsın.⁶⁸

Risale-i Nur’da tekrarların olduğunu söz konusu edenlere, Kur’ân tekrarlarından hareketle ikna edici şu cevabı verir: Risale-i Nur, Kur’ân’ın ve Kur’ân’dan çıkan burhana dayalı bir tefsir olduğundan, Kur’ân’ın nükteli, hikmetli, lüzumlu, usandırmayan tekrarları gibi onun da lüzumlu, hikmetli, hatta zaruri ve faydalı tekrarları vardır. Hem Risale-i Nur, zevk ve şevkle dillerde usandırmayan, daima tekrar edilen kelime-i tevhidin delilleri olmasından, zaruri tekrarları kusur değil; usandırmaz ve usandırmamalı.⁶⁹

67 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1589 (Kastamonu Lahikası).

68 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1373 (Mesnevi-i Nuriye).

69 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 883 (Şualar, Dördüncü Şuanın sonunda).

c. Kur'ân kıssalarıyla ilgili öznel yorumu

B. Said Nursi'nin, Kur'ân kıssalarına bakış açısını yukarıda bir nebze vermeye çalıştık. Birinci Lem'a'nın başında, Hz. Yunus (as) hakkındaki Enbiyâ Suresi ayet 87'yi ele alır. İşbu ayetin tefsirinin devamında müminlerin durumunu kıssaya uyarlayarak esas maksat olan hisseye geçerken kıssalara öznel bakışını şöyle ortaya koyar: İşte, biz, Hz. Yunus (as)'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle, onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, şu başı dönen yer küremizdir. Bu denizin her dalgasında binler cenaze bulunuyor; onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim nefsimizin istek ve arzusu, balığımızdır; ebedi hayatımızı sıkıp mahvına çalışıyor. Bu balık, onun balığından bin derece daha zararlıdır. Çünkü onun balığı yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim balığımız ise, yüz milyon seneler hayatın mahvına çalışıyor.

Ardından en can alıcı noktaya gelir: Madem hakiki vaziyetimiz budur. Biz de, Hz. Yunus (as)'a uyararak, umum sebeplerden yüzümüzü çevirip, doğrudan doğruya, sebeplerin Yaraticısı olan Rabbimize iltica edip,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ (Enbiya, 21/87) demeliyiz ve kesinlikle anlamalıyız ki, gaflet ve dalâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve nefsimizin istek ve arzusunun zararlarını def edecek yalnız o Zat olabilir ki, istikbal emrinin altında, dünya hükmünün altında, nefsimiz idaresinin altındadır. Acaba göklerin ve yerin Yaraticısından başka hangi sebep var ki, kalbimize gelen en ince ve en gizli hatıraları bilebilsin? Ve bizim için istikbali, ahiretin icadıyla ışıklandırarak ve dünyanın yüz bin boğucu dalgalarından kurtaracak-hâşâ-Zât-ı Vacibu'l-Vucut'tan başka hiçbir şey, hiçbir cihette, Onun izin ve iradesi olmadan imdat edemez ve kurtarıcı olamaz.

O halde, Hz. Yunus (as)'a o münacatın neticesinde balığı ona bir binek, bir denizaltı, denizi bir güzel sahra ve gece mehtaplı bir latif suret aldı. Biz de o münacatın sırrıyla,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

demeliyiz. لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ cümlesiyle istikbalimize, سُبْحَانَكَ kelimesiyle dünyamıza, إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ fıkrasıyla nefsimize merhamet nazarını celp etmeliyiz ki, iman nuru ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz aydınlansın ve o gecemizin dehşet ve vahşeti ünsiyet ve tenezzühe dönüşsün. Mütemadiyen ölüm ve hayatın değişmesiyle seneler ve asırlar dalgası üstünde hadsiz cenazeler binip yokluğa atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakim'in tezgâhında yapılan manevi bir gemi hükmüne geçen

İslâmiyet'in hakikati içine girerek, güvenle o denizin üstünde gezip sahil-i selâmete çıkıncaya kadar hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi gezinin manzaralarını yenilemekle, vahşet ve dehşet yerine, ibret nazarı ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıktandırın. Hem o Kur'ân sırrıyla, o Furkan terbiyesi ile nefsimiz bize binmeyecek, bineğimiz olup, bizi ona bindirip, ebedi hayatımızı kazanmasına kuvvetli bir vasıtamız olsun.⁷⁰

4. Bahislerin sonunda zikrettiği âyetle ilgili öznel yorumu

Ele aldığı ayetlerin tefsirinin sonunda, Bakara: 2/32 ayetini zikretmenin sebebini şöyle açıklar: “Kastım olmadan, umum Sözlerin ve Mektupların sonunda,

سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

ayeti⁷¹ bana söylettirilmiş.⁷² Şimdi anladım ki, tefsirim de, şu ayetle son buluyor. Demek inşallah bütün Sözler, hakiki bir tefsir ve şu ayetin bahrinden birer cetveldir. En nihayet, yine o denize dökülüyorlar. Şu tefsirin sonunda, sanki her Söz, manen şu ayetten başlıyor. Demek, o zamandan beri, yirmi senedir daha şu ayeti tefsir ediyorum; bitiremedim ki tefsirin ikinci cildini yazayım.⁷³

Sonuç

Risale-i Nur müellifi, Ulumu'l-Kur'ân veya Tefsir Usulü'nün birçok meselelerini ele almıştır. Kur'ân'ın Kur'ân ve Sünnet ile tefsirinden başka, “Peygamberlerden sonra beşer nev'inin en faziletlisinin sahabe olduğuna Ehl-i Sünnet ve Cemaat'in icmanın kati bir hüccet olduğunu” belirtmek suretiyle, Tefsirin en önemli kaynaklarına dikkat çekmektedir. Böylece Tefsir geleneğine riayet ettiğini göstermiş olmaktadır. Müşkilü'l-Kur'ân meselesini ise İ'cazu'l-Kur'ân'la irtibatlandırarak şekilde ele almaktadır. Böylece muhatapı irşat ederken, muarıza söyleyecek bir söz bırakmaz. Ayrıca Kur'ân kıssalarının muhataplara bakan yönünü ele alıp, kıssanın hisse tarafını nazara sunmaktadır.

70 *Risale-i Nur Külliyyatı*, I, 579 (Birinci Lemanın başında).

71 “Subhansın ya Rab! Senin bize bildirdiğinden başka ne bilebiliriz ki? Her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan Sensin.” dediler.” (Bakara, 2/32).

72 “bana söylettirilmiş” ifadesi ilhamı çağrıştıracaktır. Belirtmek gerekir ki birçok âlim, şair ve yazarın ilham aldığını ifade etmiş olması bir realitedir. Müfessir Tahir bin Âşûr, Ankebût Suresi ayet 47'deki هُوَ لَا zamirinin merciinin Mekke halkı olduğunu tespit ettikten sonra şöyle der: “Bunu, bana Rabbim ilham etti.” Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, XXI, 9.

73 *Risale-i Nur Külliyyatı*, II, 1271 (İşaratı'l-İ'câz, 261).

Klasik Ulûmu'l-Kur'ân eserlerinde incelenen Kur'ân tekrarlarına, Risale-i Nur'da yeni bir boyut getirilmektedir. Çok yönlü bir ikna ve irşat mekanizması olan Kur'ân tekrarları, tasrif esprisini de içine alacak şekilde derin ve engin bir bakışla izah edilmektedir. Ayetleri adeta hissederek tefsir eden müellifimiz, Kur'ân'ın i'cazını, başından geçen bir hadiseyle ispatladığı gibi, tekrarın fitri oluşunu yine bir tecrübesini şahit göstererek izah eder.

Risale-i Nur müellifi, geçmiş müfessirlere karşı insaf ve empatiyle yaklaşmak gerektiğini ifade eder. Ayrıca açık yüreklilikle öznel yorumlarının olabileceğini belirtip, okurundan eserindeki düşüncelerden beğendiğini almasını, gerisine ilişmemesini rica eder. Tefsir disiplinin bir gerçeği olan işari tefsire ise ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini kaydeder.

Kaynaklar

Abdübâkî, M. Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul, 1982.

Beki, Niyazi, *Tefsir'de Yeni Yaklaşımlar Risale-i Nur Örneği*, İstanbul, 2018.

el-Bûti, Said Ramazan, *el-İdrâku'r-Rûhî Beyne't-Tasavvuf ve'n-Nursi*, İstanbul 2005, (Çalıştay Notları).

Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, İstanbul, 1971.

İbn Âşûr, et-Tâhir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, ts.

Nursi, Bediüzzaman Said, *Risale-i Nur Külliyâtı*, Nesil Yayınları, İstanbul, 1996,

Saîd, Abdussettâr F., *el-Medhal ile't-Tefsîri'l-Mevdûî*, el-Kâhire, 1406/1986.

es-Suyûtî, Celaluddin, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. M. Ebu'l-Fadl İbrâhim, Tehrân, 1343.

eş-Şinkîtî, Muhammed, *Advâu'l-Beyân fî't-Tefsîri'l-Kur'âni bi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1417/1996.

et-Taberi, Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân 'an Têvîli'l-Kur'ân*, Beyrût, Dâru'l-Kutûbi'l-İlmiyye, 1412/1992.

ez-Zerkeşî, Bedruddin , *el-Burhân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Beyrût, 1391/1972.